

Політова Анна. Розділ XI. Штучний інтелект при написанні наукових робіт: чи чесно це? Штучний інтелект у науці : монографія / [авт. колектив]; за ред. Яцишина Андрія та Яцишин Анни. – Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2025. – С. 136-152. ISBN 978-617-8830-09-0

РОЗДІЛ XI. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПРИ НАПИСАННІ НАУКОВИХ РОБІТ: ЧИ ЧЕСНО ЦЕ?

DOI

Політова Анна ¹[0000-0002-7351-7110]

¹ Маріупольський державний університет, Київ, Україна

politova1954@gmail.com

Анотація. Автором порушено питання щодо використання штучного інтелекту у науці. Проаналізовано існуючі підходи щодо використання штучного інтелекту у науковій діяльності. Проаналізовано положення проєкт Закону про академічну доброчесність та відзначено, що мова йде лише про текст, сформований (згенерований) за запитом особи комп'ютерною програмою в автоматичному режимі. Звернута увага на тлумачення поняття «штучний інтелект» у працях вчених. Визначено поняття академічної доброчесності та перелічено, які є порушення та передбачена відповідальність, а також зазначено види об'єктів авторського права. Зроблено висновки, що авторського права роботи, написані з використанням штучного інтелекту не мають та є порушенням академічної доброчесності.

Ключові слова: штучний інтелект, академічна доброчесність, авторське право, наукова робота, право інтелектуальної власності.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SCIENTIFIC WRITING: IS IT FAIR?

Politova Anna ¹[0000-0002-7351-7110]

Summary. The author raises the issue of the use of artificial intelligence in science. The existing approaches to the use of artificial intelligence in scientific activities have been analysed. The provisions of the draft Law on Academic Integrity have been examined; it has been noted that this refers only to the text formed (generated) at the request of a person by a computer program in an automatic mode. Attention has been drawn to the interpretation of the concept of ‘artificial intelligence’ in the works of

researchers. The author defines The concept of academic integrity has been defined, the violations and responsibility (as well as the types of copyright objects) have been listed. It has been concluded that works written with the use of artificial intelligence do not have copyright and are violating academic integrity.

Keywords: artificial intelligence, academic integrity, copyright, scientific work, intellectual property rights.

Вступ. Сьогодні питання дотримання академічної доброчесності має доволі неприємний присмак в освітньому середовищі. Гучні скандали навколо дисертаційних досліджень з академічним плагіатом не є новими. Так, зокрема, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у 2024 році зафіксувало факти академічного плагіату в 11 дисертаціях. Зокрема, рішення ухвалено щодо дисертацій: П. Євдокимова, С. Шкарлета, В. Онищенко, Є. Баженкова, М. Колядинського, М. Кротевича, І. Гевка, О. Міщенко, А. Пінчук, О. Сакун та В. Маргасової [1]. Проте, активне використання науково-педагогічними та науковими працівниками, здобувачами вищої освіти доступних ресурсів на основі штучного інтелекту, порушує задекларована в документах про академічну доброчесність усіх без винятку закладів освіти самостійність виконання завдань, кваліфікаційних чи наукових робіт тощо [2, с. 32]. Це вказує на актуальність порушеного нами питання.

Аналіз літератури та постановка проблеми. Дослідження штучного інтелекту в науковій діяльності набуває актуальності та створює численні дискусії. Так, наприклад, лише у 2023 р. цій проблематиці присвятили наукові публікації деякі вчені. Зокрема, Л. Д. Водянка та А. М. Бечко відзначають, що розвиток цифрових технологій надає нові можливості для створення та обміну інформацією, але водночас ставить виклики для захисту прав на інтелектуальну власність. Важливо вживати заходів для захисту своїх прав, а також бути обачним та пильним, щоб уникнути можливих порушень прав на інтелектуальну власність в чаті GPT [3, с. 557]. М. О. Гром зауважує, що ChatGPT пропонує також доволі спірні функції, зокрема написання текстів, що безумовно буде вважатись плагіатом та порушенням

академічної доброчесності. Основна мета наукової діяльності – це пошук вирішення проблем та дискусія. Наразі штучний інтелект користується лише вихідними даними, без можливості створити щось абсолютно нове, чого вже не було винайдено до сьогодні. Використання ChatGPT для написання текстів фактично знецінює цю мету, оскільки такий текст не пропонує жодної наукової новизни у своїх роботах [4, с. 40]. Натомість М. В. Дубняк вважає, що через призму етичного дискурсу проблеми використання результатів робіт, створених з використанням технологій штучного інтелекту, ідентифікуються швидше. Формулювання етичних проблем є каталізатором міждисциплінарних дискусій для пошуку моделей правомірного використання моделей штучного інтелекту в різних сферах. Через відсутність юридичної сили етичних норм та рекомендацій, вони виступають як передумова для формування відповідних правових моделей. Моделі правової охорони результатів генерування, модифікацій та видозміни робіт створених з використанням штучного інтелекту вимагають системного перегляду інформаційного законодавства та норм у сфері авторського права [5, с. 67-68]. Також деякі автори зауважують, що загальне посилення на ChatGPT – це фактично те саме, що посилення на весь Інтернет [6, с. 25].

Отже, проведений нами аналіз окремих публікацій вказує, що основна проблема, яка піднімається науковцями при дослідженні питань використання штучного інтелекту для написання наукових робіт – це дотримання академічної доброчесності та авторського права. Враховуючи цей аспект, метою нашого дослідження є формулювання відповіді на таке питання: чи буде використання штучного інтелекту порушенням авторського права або це порушенням академічної доброчесності?

Результати дослідження. У Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) № 300/2008, (EU) № 167/2013, (EU) № 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) зазначено, що штучний інтелект – це сімейство технологій, що швидко розвивається, сприяє

отриманню широкого спектру економічних, екологічних і суспільних переваг у всьому спектрі галузей і соціальної діяльності. Шляхом покращення прогнозів, оптимізації операцій і розподілу ресурсів, а також персоналізації цифрових рішень, доступних для окремих осіб і організацій, використання штучного інтелекту може забезпечити ключові конкурентні переваги підприємствам і підтримувати соціально та екологічно вигідні результати, наприклад, у сфері охорони здоров'я, сільського господарства, безпеки харчових продуктів, *освіти та навчання*, ЗМІ, спорту, культури, управління інфраструктурою, енергетики, транспорту та логістики, державних послуг, безпеки, правосуддя, ресурсо- та енергоефективності, екологічного моніторингу, збереження та відновлення біорізноманіття та екосистем, а також пом'якшення змін клімату та адаптація до них (вид. – А.С.П.) [7].

Також як відзначають автори монографії «Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні», Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні передбачає розвиток *основних напрямів штучного інтелекту як самостійних наукових напрямів*: нечіткі множини та нечітка логіка, штучні нейронні мережі, гібридні нейронечіткі та нечітко нейронні мережі, біоінспіровані метаевристичні алгоритми оптимізації (еволюційні та мультиагентні алгоритми, алгоритми, що імітують фізичні та інші процеси), біоінформатика, машинне навчання і под. Передбачено впровадження методів і технологій ШІ в інших сферах науки та освіти – зокрема, для оптимізації навчального процесу та профілювання учнів за здібностями – а також розвиток міждисциплінарних досліджень на перетині штучного інтелекту та інших галузей науки (вид. – А.С.П.) [8, с. 72].

Отже, такі підходи вказують про перспективи доволі широкого використання штучного інтелекту у науковій діяльності та у сфері освіти. Проте, як зауважує П. Б. Антоненко, у великій мірі передумовою значного поширення академічного плагіату є недостатнє розуміння авторами наукових робіт основних засад авторського права. Наприклад, помилкова думка, що все що потрапило в Інтернет, вже не охороняється авторським правом; а також переконання, що під правову охорону підпадає тільки первинна форма, в якій виражено твір, а плагіатом є лише

дослівне використання чужого твору. Такі автори вважають, що якщо до нього будуть внесені які-небудь зміни, буде перекладено з іншої мови та опубліковано під своїм іменем без зазначення імені первинного автора, так дії також належать до позадоговірного використання твору і не є плагіатом. Відносно новим різновидом плагіату є використання продукту штучного інтелекту без необхідного посилання та цитування [9, с. 37].

Варто зауважити, що останнім часом є доволі гучні скандали, коли автори та представники видавничої галузі організують демонстрацію біля лондонського офісу компанії Meta на знак протесту проти використання захищених авторським правом книг для навчання штучного інтелекту [10]. Разом з тим, О. Мельник стверджує, що інформаційна база штучного інтелекту – це мережа Інтернет, книги, наукові статті, енциклопедії та інші джерела та бази даних різних країн. Отже надана чат-ботом інформація може мати похибки та неточності. ChatGPT може надати відповіді на запитання та допомогти у генерації ідей, проте він не є надійним джерелом інформації, не може змінити критичне мислення та самостійний аналіз дослідника. Використання ChatGPT для швидкого збору інформації та первинного аналізу, а потім самостійно опрацювати досліджувану тематику на її основі – це позитивний приклад ефективного використання такого інструменту. Однак, важливо усвідомлювати, що недостатня перевірка наданої штучним інтелектом інформації може призвести до хибних висновків і неправильного тлумачення будь-якої тематики [11, с. 551]. Дещо подібної точки зору дотримується й Н. Марусяк. Вчена відзначає, що технології штучного інтелекту змінили підхід студентів, викладачів, дослідників до виконання навчальних та наукових завдань. Той же ChatGPT має функціонал, що дозволяє узагальнювати великі обсяги інформації, розробляти основи для написання тез, есе чи статей. За допомогою штучного інтелекту заощаджується час на рутину роботу, тим самим вивільняється для узагальнення та оцінки, що підвищує ефективність досліджень та навчального процесу. Інструменти штучного інтелекту забезпечують доступ до різноманітних джерел, вони можуть легко знайти матеріал з ряду наукових статей та синтезувати інформацію [12, с. 534].

Можна наводити різні точки зору дослідників, які виділяють як позитивні, так негативні аспекти використання штучного інтелекту при написанні наукових робіт. Але В. Полуциганова вважає, що на зараз надійних способів детекції використання штучного інтелекту в дослідженнях не розроблено, хоча вже є деякі гіпотези, щодо можливості виявлення основних ознак. По-перше, які б не були здібні здобувачі, все одно людський фактор накладає такі відбитки як мовленнєві та граматичні помилки, чого в більшості випадків має в текстах згенерованих за допомогою штучного інтелекту. По-друге, стиль написання також може видавати використання штучного інтелекту, адже від доволі характерний для кожної LLM (Large Language Model) [13, с. 668].

Відповісти на таке просте питання «Штучний інтелект при написанні наукових робіт: чи чесно це?» стає доволі складно, адже у світі вже має місце випадок, коли штучний інтелект на ім'я Flynn був зарахований у якості студента в Університеті прикладного мистецтва у австрійському Відні. Він вступив на програму з цифрового мистецтва, проте штучний інтелект у власному щоденнику скаржиться, що оточуючі ставлять під сумнів його право називатися студентом [14]. Враховуючи цей випадок та існуючі підходи вчених щодо використання штучного інтелекту при написання наукових робіт, на нашу думку, потрібно проаналізувати національне законодавства щодо авторського права, визначити види порушень академічної доброчесності та проаналізувати положення законопроектів з останнього питання.

Цікавими є положення Проекту Закону про академічну доброчесність (реєстр. № 10392 від 08.01.2024). Проведений нами аналіз показав, що у проєкті Закону двічі мова йде лише про використання комп'ютерних програм. Так, зокрема у ч. 6 ст. 8. Академічна доброчесність у створенні та оприлюдненні академічних творів зазначено: «6. Особа не може вважатися автором академічного твору (частини академічного твору), якщо він сформований (згенерований) за запитом особи комп'ютерною програмою в автоматичному режимі. При використанні в академічному творі частин, сформованих (згенерованих) комп'ютерними програмами, цей факт має бути зазначений автором (авторами) із зазначенням

методики формування (генерування) або посиланням на відповідну комп'ютерну програму чи її опис» [15]. Окрім того, у ч. 2 ст. 24. Академічний плагіат законопроекту вказано, що «Академічним плагіатом також є оприлюднення як результатів власної академічної діяльності текстів та/або результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі, якщо цей факт не зазначено в академічному творі чи супровідних матеріалах до нього» [15]. Разом з тим, заходами реагування на порушення академічної доброчесності, передбаченими законопроектом, є: виховні заходи; притягнення до академічної та/або дисциплінарної відповідальності; реагування на порушення академічної доброчесності при проведенні конкурсів; інституційні заходи реагування, що вказує на те, що такі особи не будуть притягуватися до юридичної відповідальності, не дивлячись на те, що відповідно до положень інших нормативно-правових актів це можливо.

Отже, ініціатори Проекту Закону про академічну доброчесність (реєстр. № 10392 від 08.01.2024), а саме Стефанчук Р. О. (IX скликання), Гришина Ю.М. (IX скликання), Воронов В. А. (IX скликання), Грищук Р. П. (IX скликання), Кириленко І.Г. (IX скликання), Колебошин С. В. (IX скликання), Колух В. В. (IX скликання), Лис О. Г. (IX скликання), Піпа Н. Р. (IX скликання), Павленко Р.М. (IX скликання), Бакумов О. С. (IX скликання), Клочко А. А. (IX скликання), Пушкаренко А.М. (IX скликання), Брагар Є. В. (IX скликання), Дануца О.А. (IX скликання), Одарченко А. М. (IX скликання), Нікітіна М. В. (IX скликання), Цимбалюк М. М. (IX скликання), Кравчук Є. М. (IX скликання), Горбенко Р.О. (IX скликання), Васюк О.О. (IX скликання), Негулевський І. П. (IX скликання), Кострійчук С. В. (IX скликання), Чернів Є. В. (IX скликання), Ткаченко М. М. (IX скликання), Мережко О. О. (IX скликання), Козир С. В. (IX скликання), Циба Т. В. (IX скликання), Лічман Г. В. (IX скликання), Безугла М.В. (IX скликання), Зуб В. О. (IX скликання), Борзова І.Н. (IX скликання), Третьякова Г. М. (IX скликання), Безгін В. Ю. (IX скликання), Штепа С.С. (IX скликання), Костюх А. В. (IX скликання), Радущкий М.Б. (IX скликання), Неклюдов В. М. (IX скликання), Вагнер В. О. (IX скликання), Пуртова А.А.

(ІХ скликання), Чернявський С. М. (ІХ скликання), Бардіна М.О. (ІХ скликання), Копиленко О. Л. (ІХ скликання), Подгорна В. В.а (ІХ скликання), Нагаєвський А. С. (ІХ скликання), Леонов О. О. (ІХ скликання), Медяник В.А. (ІХ скликання), Констанкевич І. М. (ІХ скликання), Ватрас В. А. (ІХ скликання), Гринчук О.А. (ІХ скликання), Мандзій С. В. (ІХ скликання), Припутень Д. С. (ІХ скликання), Задорожний А. В. (ІХ скликання), Іванов В. І. (ІХ скликання), Пивоваров Є.П. (ІХ скликання), Торохтій Б. Г. (ІХ скликання), Мисягін Ю. М. (ІХ скликання), Фролов П. В. (ІХ скликання), Корявченков Ю. В. (ІХ скликання), Калаур І.Р. (ІХ скликання), Криворучкіна О. В. (ІХ скликання), Кицак Б.В. (ІХ скликання), Мезенцева-Федоренко М. С. (ІХ скликання), Кісєль Ю.Г. (ІХ скликання), Грищенко Т. М. (ІХ скликання), вказують на два важливі аспекти: по-перше, при сформовані (згенеровані) за запитом особи комп'ютерною програмою в автоматичному режимі тексту і використання його – обов'язково потрібно вказати джерело; по-друге, що використання у тексті результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі, якщо цей факт не зазначено в академічному творі чи супровідних матеріалах до нього є академічним плагіатом. Таким чином, обов'язковою умовою є вказівка на джерело використання інформації, а юридична відповідальність за порушення академічної доброчесності не буде.

Такий підхід щодо визначення у законопроекті термінології «результати, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі» викликає інше питання: чи відноситься до таких комп'ютерних програм штучний інтелект? Так, наприклад, Machine Learning вважає, що штучний інтелект – це сукупність наук і методів, яка здатна обробляти дані для розробки дуже складних комп'ютерних задач. ІІІ наділений людськими якостями й окрім вирішення проблем він здатний навчатися. Тому важливою частиною ІІІ є машинне навчання [16]. Н. М. Щербак та М. С. Уткіна вважають, що штучний інтелект – це комп'ютерна програма, в основі якої лежать алгоритми аналізу відповідних даних та алгоритми прийняття з їх урахуванням автономних рішень, у ході досягнення яких вона може навчитися на досвіді та покращити власну ефективність за рахунок

аналізу даних, з метою досягнення поставлених завдань [17, с. 215]. Натомість Ю. О. Сидорчука, штучний інтелект – це визначення, за допомогою якого описують інтелектуальні можливості комп'ютерів під час прийняття ними рішень [18, с. 17], а Г. Андрощук під штучним інтелектом розуміє штучно створену людиною систему, здатну обробляти інформацію, яка до неї надходить, пов'язувати її зі знаннями, якими вона вже володіє, і відповідно формувати своє уявлення про об'єкти пізнання [19, с. 85]. Також існує і таке твердження, що «штучний інтелект (artificial intelligence, AI) – це метод змусити комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок. Це досягається шляхом вивчення закономірностей роботи людського мозку та аналізу когнітивних процесів. Результатом цих досліджень є розробка інтелектуального програмного забезпечення та систем» [20].

Виходячи із вищезазначеного, ми погоджуємося з твердженням, що штучний інтелект – це галузь комп'ютерних наук, яка фокусується на розробці машин і систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту, так як навчання, розв'язання проблем і прийняття рішень. В основі штучного інтелекту лежить ідея створення машин, які можуть мислити й міркувати, як люди, і можуть мислити й міркувати, як люди, і можуть на власному досвіді, щоб з часом покращити свою продуктивність [21]. Такий підхід дозволяє виділити способи використання ChatGPT для покращення науково-дослідницької діяльності в академічних колах (див. Рис. 1).

Але чи можна вважати, що зазначені способи є порушенням академічної доброчесності? Згідно із ч. 1 ст. 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [23]. Частина 5 цієї ж статті встановлює, що за порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;

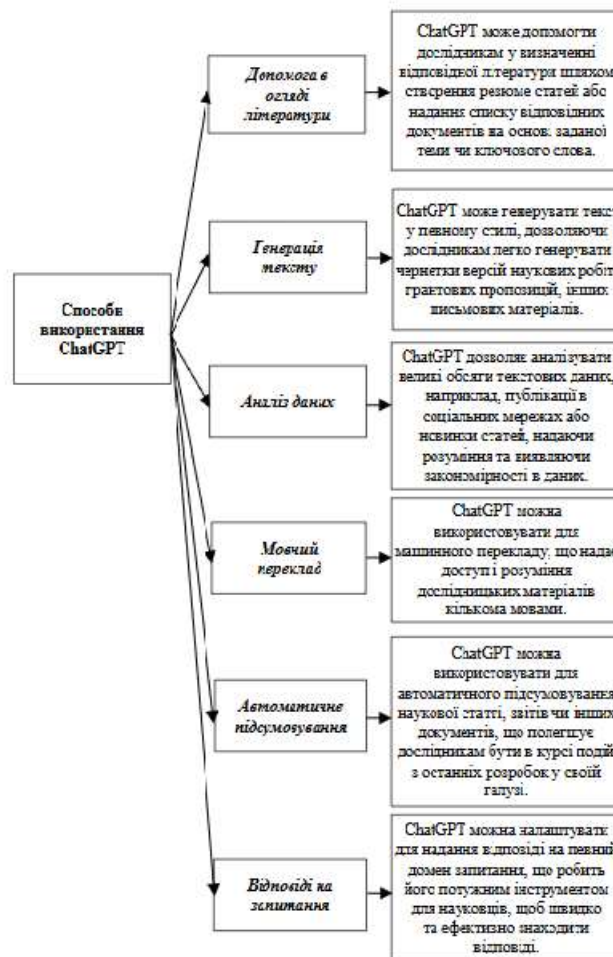


Рис. 1. Способи використання ChatGPT для покращення науково-дослідницької діяльності в академічних колах, запропоновані О. Савченко [22, с. 715]

- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [23].

Що ж стосується здобувачів освіти, то відповідно до ч. 6 цієї статті, вони можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [23].

Актуальним також є і питання і видів порушень академічної доброчесності, то порушеннями академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Тому питання використання штучного інтелекту при написанні наукових робіт піднімає право інтелектуальної власності, оскільки його неправомірне використання є порушенням етики і такі роботи можуть розглядатися як академічний плагіат, що може тягнути за собою як наслідок не тільки втрату посади, а й відмову від вченого звання.

Що ж стосується порушень авторського права, то за національним законодавством передбачена адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність. Наприклад, у Кодексі України про адміністративні правопорушення [24] особа може бути притягнута до відповідальності за такі порушення:

Стаття 51-2. Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, тобто незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом.

Стаття 164-17. Порухення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет, яке відповідно до ч. 1 полягає у порушенні умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет, у тому числі невчинення власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу передбачених законодавством про авторське право і суміжні права дій щодо унеможливлення доступу користувачів мережі Інтернет до об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, ненадання або несвоєчасне надання відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу, наведення завідомо недостовірних відомостей у відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу, а також нерозміщення власниками веб-сайтів, постачальниками послуг хостингу на власних веб-сайтах, в публічних базах даних записів про доменні імена (WHOIS) достовірної інформації про себе.

Стаття 164-18. Наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет, тобто наведення особою завідомо недостовірної інформації щодо наявності авторського права і (або) суміжного права у заяві про припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет, направлених відповідно до законодавства про авторське право і суміжні права.

Стаття 164-13. Порухення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, тобто порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва.

Що ж стосується кримінальної відповідальності за порушення авторського права, то відповідно до ч. 1 ст. 176. Порухення авторського права і суміжних прав КК України відповідальність настає за незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконне відтворення, використання та

розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі [25].

Окрім того, ч. 1 ст. 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію КК України відповідальності підлягає особа, яка незаконно використовує винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції, привласнює авторство на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі [25].

Найбільше врегульоване питання щодо порушень у сфері авторського права у Цивільному кодексі України. Так, зокрема, у ст. 431. Наслідки порушення права інтелектуальної власності Глави 35. Загальні положення про право інтелектуальної власності Книги четвертої. Право інтелектуальної власності ЦК України зазначено, що Порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену Цивільним кодексом, іншим законом чи договором. Також Глава 36 ЦК України присвячена саме праву інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право), зокрема, згідно із ст. 433 об'єктами авторського права є:

1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

2) комп'ютерні програми;

3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) інші твори [26].

Окрім того, відповідно до ч. 3 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжна права» зазначено, що діями, що створюють загрозу порушення особистих немайнових та майнових авторських і суміжних прав, є: налаштування комп'ютерної програми, застосунків, додатків до них, технологій, технічних пристроїв, які надають доступ до об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав без дозволу відповідних суб'єктів авторського права або суб'єктів суміжних прав таких об'єктів (у тому числі коли комп'ютерна програма, застосунки та додатки до неї, технології або технічні пристрої використовують сигнали інших Інтернет-ресурсів); надання інструкцій щодо налаштування комп'ютерної програми, застосунків та додатків до неї, технологій, технічних пристроїв для отримання доступу до об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав без дозволу відповідних суб'єктів авторського права або суб'єктів суміжних прав таких об'єктів у будь-якій формі з метою отримання винагороди від надання таких інструкцій. Також у ст. 33 цього Закону зауважено, що неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою (вид. – А.С.П.) [27]. Такий підхід законодавець вказує на те, роботи створені штучним інтелектом є неоригінальними роботами і їх не можна визнавати авторами.

Оскільки у Законі України «Про авторське право і суміжна права» та Цивільному кодексу України чітко відзначено, що авторами є фізичні особи, а не комп'ютерні програми, то маємо питання щодо Проекту Закону про академічну доброчесність: чи не буде використання результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі – порушенням академічної

добročесності? З іншого боку, сьогодні в освітньому процесі доволі часто використовується штучний інтелект, зокрема, мова йде про STEAM-освіту. Проте, впровадження модулю у деякі антиплагіатні програми щодо написання наукових робіт з допомогою штучного інтелекту, не прямо, а опосередковано говорить про визнання цього факту як порушення академічної доброчесності.

Висновки. Сучасний світ зазнає суттєвих змін. Штучний інтелект проникає у більшість сфер людського життя, у тому числі й освітнє середовище. Так, беззаперечним є той факт, що питання використання штучного інтелекту в науці сприймається по-різному дослідниками цієї проблематики, проте:

по-перше, вважаємо, що виходячи з положень Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні до 2030 р. потребує нормативного врегулювання питання використання штучного інтелекту в науковій діяльності;

по-друге, у Проекті Закону про академічну доброчесність необхідно більш чітко відзначити, що використання результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі є порушенням академічної доброчесності, зокрема, академічним плагіатом, адже відповідно до положень у Законі України «Про авторське право і суміжна права» та Цивільному кодексу України такі програми не є автором цього тексту;

по-третє, пропонуємо внести зміни до статті 42. 42. Академічна доброчесність Закону України «Про освіту» доповнивши положенням, що використання результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі є порушенням академічної доброчесності.

Список джерел

1. Судово-юридична газета. (2025, 30 грудня) *У 2024 році виявили 11 дисертацій з ознаками плагіату*. <https://sud.ua/uk/news/ukraine/319507-v-2024-godu-vyyavili-11-dissertatsiy-s-priznakami-plagiata>
2. Анісімова, Л. В. (2023). Штучний інтелект для академічної спільноти: надійний помічник / підступний ворог. У *Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище*. Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-6>
3. Водянка, Л. Д., & Бечко, А. М. (2023). Розвиток цифрових технологій та питання захисту інтелектуальної власності. *Information and Web Technologies : Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference "Challenges in Science of Nowadays"* (с. 556–557). EnDeavours Publisher.

<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/view/26-28.05.2023/166>

4. Гром, М. О. (2023). Застосування штучного інтелекту під час написання наукових робіт. *Академічна доброчесність: правові проблеми*. (с. 37–41). Видавництво Національного університету «Одеська юридична академія». <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4b7a9f70-d72a-4194-90a5-e98708fcda0b/content>

5. Дубняк, М. (2023). Проблеми використання GhatGPT у науковій діяльності: роль етичних і правових норм. У *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності*. (с. 64–68). <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/278520/273209>

6. Карчевський, М., Штанько, В., & ChatGPT, (2023). Правове регулювання штучного інтелекту: ризик-орієнтований підхід у європейській дискусії. У *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин* (с. 20–29). ЦІРОЛ <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48146/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2023%20%281%29.pdf#page=20>

7. *Regulation – EU – 2024/1689 - EN - EUR-Lex*. (б. д.). EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>

8. Шевченко, А.І., Барановський, С.В., Білокобильський, О.В., Бодяньський, Є.В., Бомба, А.Я., Довбиш, А.С., Єрошенко, Т.В., Жохін, А.С., Казимир, В.В., Клименко, М.С., Ковалевський, С.В., Козлов, О.В., Кондратенко, Ю.П., Купін, А.І., Ланде, Д.В., Малярець, Л.М., Мінцер, О.П., Панкратова, Н.Д., Сергієнко, А.М., Писаренко, В.Г., Рамазанов, С.К., Роскладка, А.А., Саченко, А.О., Сіденко, Є.В., Сімченко, С.В., Слюсар, В.І., Стасюк, О.І., Стрижак, О.Є., Стрюк, О.С., Субботін, С.О., Ташієв, Р.К., Терещенко, В.М., Халіков, Р.Х., Чебанов, В.Б., Чертов, О.Р., Чопоров, С.В., Щокін, В.П., Фетісов, В.І., Яковина, В.С. (2023). Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні. <http://ir.nuozu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/lib/4748/1/%2b%d0%a1%d0%a2%d0%a0%d0%90%d0%a2%d0%95%d0%93%d0%86%d0%af%20%d0%a8%d0%86%20%d0%b2%20%d0%a3%d0%9a%d0%a0%d0%90%d0%87%d0%9d%d0%86.pdf>

9. Антоненко, П. Б. (2023). Причини виникнення та шляхи попередження академічного плагіату. У *Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище*. Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-8>

10. Судово-юридична газета. (2025, 6 квітня) *Письменники та видавці протестують проти використання їхніх книг для навчання III в Meta*. <https://sud.ua/uk/news/ukraine/327412-pisateli-i-izdateli-protestuyut-protiv-ispolzovaniya-ikh-knig-dlya-obucheniya-ii-v-meta>

11. Мельник, О. (2025). Використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях та освіті. У *Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості* (с. 551–553). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4-142>

12. Марусяк, Н. (2025). Використання штучного інтелекту у вищій освіті з дотриманням принципів академічної доброчесності. У *Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості* (с. 534–536). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4-137>

13. Полуциганова, В. (2025). Проблеми детекції використання генеративного ШІ в кваліфікаційних роботах. У *Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості* (с. 667–669). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4-173>
14. Судово-юридична газета. (2025, 3 квітня). *Штучний інтелект уперше став студентом та вже поскаржився на людей*. <https://sud.ua/uk/news/abroad/327635-iskusstvennyu-intellekt-vpervye-stal-studentom-i-uzhe-pozhalovalsya-na-lyudey>
15. Закону про академічну доброчесність, Проект № 10392 (2024) (Україна). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>
16. *Штучний інтелект у правосудді - Центр демократії та верховенства права*. (б. д.). Центр демократії та верховенства права. <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>
17. Scherbak, N. M., & Utkina, M. S. (2021). Theoretical and methodological approaches as to artificial intelligence. *Juridical scientific and electronic journal*, (2), 214–217. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/51>
18. Сидорчук, Ю. М. (2017). Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. *Право і суспільство*, 2(3), 16–19.
19. Андросук, Г. (2019). Тенденції розвитку технологій штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, (3), 84–101.
20. *Що таке штучний інтелект: історія, види та складові - GigaCloud*. (б. д.). GigaCloud. <https://gigacloud.ua/articles/shho-take-shtuchnyj-intelekt-istoriya-vydy-ta-skladovi/>
21. *Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен*. (б. д.). Termin.in.ua. <https://termin.in.ua/shtuchnyy-intelekt/>
22. Савченко, О. (2025). ШІ в науково-дослідницькій діяльності: виклики, можливості та способи використання. У *Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості* (с. 713–716). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4-187>
23. Про освіту, Закон України № 2145-VIII (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
24. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24), Кодекс України № 8073-X (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
25. Кримінальний кодекс України, Кодекс України № 2341-III (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
26. Цивільний кодекс України, Кодекс України № 435-IV (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
27. Про авторське право і суміжні права, Закон України № 2811-IX (2024) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>